

nyan mondhatjuk el ugyanezt. Kár, hogy nincs pénzünk hozzá!

Petkó Jenő

Beszélgetőtárs: Glausius László

Petkó Jenővel Pécsen beszéltem meg találkozót. Odafelé utazván, a vonaton alaposan felkészültem Petkó Jenő életéből. Már korábban ismertem az általa írt és nyomtatásban is megjelent dramatisztikus meséket, olvastam egy vele készült interjút, beszélgettem róla ismerőseimmel. Ezen információforrásaim, meg a telefonban hallott kedves „nagyapapa-hang” alapján, eléggé el nem ítélhető módon már előre kialakítottam magamnak egy képet leendő beszélgetőpartneremről, elképzeltem az interjú feltételezett ívét, lejegyeztem jó néhány olyan kérdést, mellyel közelebb kerülhetek a hazai drámapedagógia gyökereihez. Aztán mikor leültünk Petkó Jenő lakásának nappalijában, vilámgyorsan félretettem, jegyzeteimet:

„Én magyar szakos tanár voltam vagy vagyok – sose tudom melyiket, használjam – tehát beszélni azt tudok és szeretek. Mondhatni, hogy dumára éhes vagyok.” – mondta beszélgetőtársam.

Úgy döntöttem, hogy ha lehet, nem zavarom meg az interjút mindenféle okvetetlenkedő kérdéssel, félretettem jegyzeteimet – Jenő bácsi pedig „há-lából” mesélni kezdett. Önironikus hangon, kedves jóindulattal, de néhol csendes keserőséggel mesélt a távolabbi és közelebbi múltjáról, a jelenről, munkájáról, életéről és arról, hogy szerinte hogyan jutott el idáig a magyar drámapedagógia.

Én falun, vidéken működtem. Miután nyolc évet tanítottam az Alföldön, visszajöttem ide, Baranyába. Ezután hamar a járási úttörő elnökség tagja és a kulturális szakbizottság vezetője lettem. Akkor, ugye, minden színjátékkal kapcsolatos rendezvény az úttörőmozgalmon keresztül ment: csapatbemutató, járási-, területi-, megyei-, majd országos bemutató. Mikor oda kerültem, lényegében én szerveztem ezeket a „kimittudokat”.

Az volt az érdekes, hogy nem tudtam, hogy akkor én drámapedagógiát csinállok az elsős gyerekekkel, vagy amikor az első darabot rendeztem, rögtön a tanítóképző után. 1957-ben, Akasztón készítettük el a Pál utcai fiúkat. Ezt nem is mertem többet elővenni. Féltem attól, hogy nem tudnám megismételni azt, ami akkor megszületett. Az akkori diákjaim, abban az előadásban nem is játszottak, hanem élték a darabot. Nem is csináltam igazi szereposztást, mert mindenki szinte maga volt a szereplő. Én akkor munka közben tanultam meg, mi az, hogy drámapedagógia, csak éppen nem tudtam, hogy az drámapedagógia. Emlékszem például, hogy mennyit próbáltam velük azt, mi-

kor Bokáék elmennek a Fűvészkertbe, és ott hátra arcot csinálnak. Egyszerűen nem ment a dolog. Aztán szünetben meglestem a gyerekeket az udvaron és próbáltam rávenni őket, hogy legyenek olyanok, mint az udvaron, hogy legyenek természetesek, legyenek önmaguk. Aztán egy éjjel megvilágosodtam, és rájöttem arra, hogy „Te hülye! Volt a Pál utcaioknak egy tanár bácsijuk, aki kínlódott velük, és betanította nekik a hátra arcot? Hát nem!” És másnap a próbán egyszerűen hagytam őket hadd csinálják maguk. Először furcsán néztek rám, aztán megcsinálták. Ott kellett megtanulni, hogy ezek a gyerekek többet tudnak, mint én. Ezek a gyerekek maguk gyerekek, és nem úgy gyerekek, ahogy én akarom, hogy gyerekek legyenek. Ez egy olyan kezdet volt, soha nem mertem megismételni. Amikor ezt az előadást készítettük, akkor derült ki például az is, hogy remekül lehet használni ezt a munkát az iskolai oktatásban is. Nem tudom, hogy honnan jött az ötlet, de például megcsináltam, hogy levelet kapott az osztály a Pál utcai fiúktól. Persze én megbeszéltem a postással, hogy olyankor, amikor magyarórájuk van, hozza be a levelet és adja át az osztálynak. Szabályos levél volt, rendez dátumozással, címmel, és azt írták benne, hogy háborúra készülnek, és kérik az osztály segítségét. A választ az osztály Pestre címezte, de azt a postán mindig nekem adták oda. Kéthetente volt levélváltás, és így leveleztünk hónapokon át. Egy nagy hadijátékkal (számháborúval) zártuk a történetet. A nyolcadikosok voltak a vörösingesek, akiket az erdőben rejtettünk el. Az egész falu benne volt a játékban és öreg nénik, anyukák, nagyszülők segítettek a csapatnak. Végül pedig egy zászlófelvonás volt, amikor megtudtuk, hogy Nemecek meghalt, és akkor felkötöttünk egy fekete szalagot a zászlóra.

Akasztón találkoztál először a színjátszással?

Nem tudnám neked megmondani. Már kisgyerekoromban is ez volt a játékom, de nem tudom honnan jött. Én akármit elolvastam, abból rögtön színházat akartam csinálni. Sose csináltam előadást, de mindig ezt terveztem. Aztán elemiben már játszottam, és tanítóképzős koromban pedig már darabot is írtam. Egy egyfelvonásos darabot – nyilván az akkori kornak megfelelő történettel, kulákok, meg fiatal tanítónő, meg úttörők. Ezt aztán el is játszottuk az osztályfőnökünk rendezésében. És ekkor már nyaranta, amikor hazamentem a falumba, akkor játszottam mindenfelét. Színjátékos csoportban, néptánc csoportban voltam benne, báboztam. Szóval mindenfelét csináltam. Tu-

dod, én Sellyére jártam általános iskolába, s amikor az Alföldről, Akasztórol visszatértem Sellyére, akkor csöppentem bele az egész színjátszó fesztiválos mozgalomba. Egyébként érdekes, hogy a pályám során egyedül Akasztón éreztem, hogy nem egy tanárra, hanem kifejezetten Petkó Jenőre van szükségük. Sellyén inkább úgy éreztem, hogy bedobtak a medencébe úszni, csak éppen a vizet felejtettek el alám tenni.

Akasztórol egyenesen Sellyére kerültél?

1964-től Beremenden életem tévedéseként művelődési ház igazgató voltam. Én éppen nem is voltam otthon, amikor megjött az értesítés, hogy áthelyeznek Beremendre, ugyanis korábban még az Alföldön elkezdtem egy továbbképzést, amit akkor úgy hívtak, hogy Színjátszó Rendezők Akadémiája, és ennek volt egy záró eseménye Mohácson. Lényegében Beremenden nem sikerült semmit csinálnom. Fialokat hoztam össze egy klubba. Annyit még életemben nem játszottam, mint ott. Tulajdonképpen azért, mert ők magukban nem játszottak, mert az ugye snassz volt, de ha a Jenő bácsi is játszott, akkor ők is beálltak. Nem is színházat csináltunk, csak úgy magunknak játszottunk.

Aztán 1967-ben költöztünk Sellyére, és 1983-ban jöttem be Pécsre. 84-ben még hazajártam és egy évig még csináltam a Csiribirit, aztán fölmondták a szerződésemet és megszűnt a csoport.

Miért jöttél el Sellyéről?

Mindig mondogattam, hogy nem érzem jól magam Sellyén. Aztán az utolsó fesztiválon, amin voltunk a Csiribiri Csoporttal, Gabnai Kati hirdetett eredményt, és elmondta, ismét mi jutottunk az országosra. Akkor én éppen nagyon magam alatt voltam, ugyanis előzőleg nem hívtak meg minket egy pécsi továbbképzésre. Ezért szemrehányást is tettem Katinak, és kijött belőlem, hogy mi senkit nem érdeklünk, mert kis vidéki senkik vagyunk, majd elmondtam, hogy úgyis keresek magamnak valami mást. Nem gondoltam én ezt komolyan, mert nagyon kényelmesen voltam Sellyén, de Kati azt mondta, hogy ha komolyan gondolod, akkor „eladlak” én Tolnának vagy Fejérnek. Amikor ezt meghallották Pécsen, akkor a megyei vezetés megkeresett, pontosabban elküldte hozzám a nevelési központ vezetőjét, Szilágyi Jánost, akin keresztül meghívott a központba dolgozni. Szilágyi Jancsi, akivel régről ismertük egymást, akkor még azt sem tudta, hogy én egyáltalán visszajöttem az Alföldről Baranyába, én meg akkor nem is érdeklődtem a nevelési központ felől, de hát őt küldték ki, és vele mondták ki a dolgokat. Azóta is van vagy öt ember legalább, aki magáénak vallja a „dicsőséget”, hogy ő hívott engem a nevelési központba! Szóval, én lettem az Irodalmi Drámai Műhely vezetője. Ez lényegében egy kísérleti intézmény volt, aminek szerteágazó, komplex feladatai voltak. Amikor idejöttem augusztusban, akkor rögtön megkaptam a központi november 7-i ünnepség megrendezését. Ezen ott volt a párt-

bizottság, a városi tévé, és elég nagy siker volt. Aztán csináltam országos tanévnyitót, a nevelési központ névadó ünnepségét, az ülökézilabda világbajnokság nyitóünnepségét, de hogy közben mit csinállok házi feladatként, az senkit nem érdekelt. Próbálkoztam ezzel is, azzal is. A napköziseknek az aulában csináltam foglalkozásokat, próbáltam színjátszó csoportot is csinálni, de aztán amikor hívtak a megyei művelődési központba, akkor én is, meg az igazgató is egyetértett abban, hogy rám itt nincs igazán szükség. Három évig voltam az Apáczai Nevelési Központban, aztán hivatalnok lettem. Tudod, én igazán azt szeretem csinálni, meg ahhoz értek, ami legalul van: a színjátszót. Ott meg szervezni kell a tábort, a tanfolyamokat. Ez se úgy jött, hogy én valami zseni vagyok, hanem úgy, hogy még a nevelési központban csináltam a gyerekekkel foglalkozást, és a pedagógiai intézetnek volt valami tanfolyama, amiről valamelyik előadó kimaradt, és megkérdezték, hogy a hallgatók lejöhettek-e megnézni ezt a foglalkozást. Aztán ott a hallgatók vetették föl, hogy nem lehetne-e egy ilyen tanfolyamot szervezni. Következő évben a pedagógiai intézet fölkerült és indított egy ilyen tanfolyamot. Én erre összeállítottam magam egy évre való anyagot.

Mit tanítottál, mi volt a tananyag?

Tulajdonképpen ezek a gyakorlatok. Kicsit színjátszó rendezés is. Annyira kezdők voltak, hogy egészen az alapokat kellett tanítani. Év végén aztán kérték, hogy folytassuk jövőre is. Aztán odakerültem a megyei művelődési központba és én szerveztem drámapedagógiai tanfolyamokat, színjátszó rendezői tanfolyamokat. Ekkor már ez volt az elnevezése is ezeknek. Megadtam mindig a szakirodalmat is, de mindig elmondtam, hogy minek hol lehet utánanézni, de ez nem olyan tanfolyam, ami megtalálható könyvben, ez Petkó-tanfolyam. A nagy, a zseniális tanfolyamok Pesten vannak, aki arra kíváncsi, menjen oda. Ez más, de ezt kipróbáltam és ez működik. Azért voltam én igazából rossz hivatalnok a művelődési központban, mert ott szervezni kellett volna, meghívni a nagyokat és megszervezni. De ezt nem szerettem. Én csinálni szeretem. Én a székhordást szeretem csinálni. Amíg ott voltam, rengeteg tanfolyamot csináltam, aztán amikor nyugdíjba mentem, akkor azért az utódomat, aki abszolút nem gyerekszínjátszós, beoltottam. Ő egy igazi szervező volt. Három alkalommal szervezett tábor, ahol én mentem le darabot csinálni. Akkor poroltam le a régi darabjaimat, mert tudtam, hogy azt bármilyen körülmények között, bárkivel meg lehet csinálni.

Már nyugdíjas koromban kezdtem rájönni, hogy most már kezdem kinőni az ilyen kis „gügye” meséket, játékokat. És akkor a Wedekindnek A tavasz ébredéséből annyi előadást láttam. Nekem sose jutott volna eszembe, hogy ez probléma legyen, hiszen a mai tévés világban a szexualitás annyira benne van a gyerekekben, de ha ennyire játsszák a darabot... No akkor írtam egy darabot az első szerelem szépségéről, az első csalódás fájdmáról. Ez a Záporpróba, de

nem volt csoportom. Alsós csoportom volt az úttörőházban, amiben egy nyolcadikos is lány volt. Annak pedzegettem, hogy van egy ilyen darab, jó lenne beszélgetni róla. Aztán elhozta egy barátnőjét is, de hát nem voltak fiúk, és ennek pedig két fiú lenne a főszereplője. Hetekig ment a próbálkozás, hogy fiúkat szerezzenek a darabhoz. Közben kiderült, hogy meg akarják jelenteni egy kötetben a darabot, de így nem akartam odaadni, előbb ki kell próbálni. Aztán bementem a lányok osztályfőnöki órájára, elmondtam, hogy van egy ilyen darab, és akinek van kedve erről beszélgetni, az jöjjön el az úttörőházba. A következő héten ott volt a fél osztály, adtam nekik egy példányt, aztán visszajöttek úgy, hogy szerepet osztottak és szeretnének próbálni. Semmi műhelymunkát nem is tudtam velük csinálni. De azok a gyerekek teljesen azok voltak, mint a figurák. Pont az történt, mint annak idején a Pál utcai fiúknál. Én nem gondoltam, hogy ilyen szerencséje nincs még egy embernek, hogy ilyenekkel kezd és ilyenekkel fejezi be a pályát. A zsűri megkérdezte, mióta játszanak együtt, én akkor tudtam meg, hogy ők sose játszottak még színpadon. Én Pakson, az országos bemutatón lenni sirtam a nézőtéren. Akkor azt mondtam magamnak, hogy most ezt abba kell hagyni. Kész, betetőztem az egészet. Hát, nem tudtam abbahagyni, azóta hat darabot írtam, de sajnos nincs kivel kipróbálni.

Milyen emlékeid vannak a fesztiválokról?

Először 1972-ben kerültünk be az országos színjátszóra. Egy elég didaktikus darabbal kezdtünk Sellyén dolgozni. Ez volt a Csili Csala Csodái. Ennél azt találtam ki, hogy az előadást azzal lehet feldobni, hogy egy nagy plasztikus mesekönyv volt a díszlet, amiből kiléptek a szereplők. Én is egészen meglepődtem, hogy egy-egy ilyen ötlettel mi mindent lehet csinálni. Aztán rájöttem, hogy a legjobb ötletei a gyerekeknek vannak, amiket bele kell építeni az előadásba. Olyan csodálatos dolgokat hoznak, amik nekem nem jutnának eszembe. Mérei professzor azt írta a naplónkba, hogy olyan gyönyörű sárkányt még nem látott, mint amit esernyőkből csináltunk, és szintén a gyerekek ötletéből született. Vagy például a „Nincsen Vár”, amit csak körbejártak és néztek, pedig nem is volt ott. Remek ötletek születtek a tárgyakkal végzett improvizációkból. Volt olyan előadásunk is, ami ugyan nem bábelőadás volt, de kis tárgyakkal is eljátszottuk a szereplőket. Ebben is ragyogó ötleteket hoztak a gyerekek.

Felnőttekkel sose dolgoztál?

Tudod, én nagyon sok mindenbe belefogtam, de nekem nagyon nincs önbizalmam. Nagyon sok abbahagyott munkám volt. Akasztón dolgoztam felnőttekkel. A Dandin Györgyöt, pontosabban Duda Gyurit csináltuk meg. Az aránylag jól sikerül. Meg Karinthy-emlékműsört, Vörösmarty-műsört, Balladajátékot. Csúnyát fogok mondok, de én a drámapedagógiában soha nem hittem annyira, mint amennyire fontos az. Magamnak ilyen játéknak, szerelemnek csináltam. És

amikor bekerültünk másodszor vagy harmadszor a Fából vaskarikával az országosra, akkor csodálkoztam rá, hogy ez ennyire kell másnak! Nem is én, hanem Trencsényi Laci intézte a dolgot. Jött az Úttörővezető című laptól egy levél, hogy „Jenő, úgy tudjuk, hogy te írtad a Mesketét. Itt van nálunk egy példány – eléggé olvashatatlan, de szeretnénk megjelentetni. Küldj egy olvasható példányt!”. Én nekiálltam leírni és természetesen egy kicsit átírni, de közben jött egy csomag, benne az Úttörővezető, ahol megjelent a szöveg, de úgy, hogy ahol nem tudták elolvasni, ott kiegészítették, persze rosszul. Aztán jön egy másik levél, hogy náluk van a Fából vaskarika, de mire átdolgoztam volna, addigra azt is megjelentették. Aztán kiderült, hogy Trencsényi Laci az országos fesztiválokra mindig elkérte az egyik szereplőtől a példányát. Így derült ki, hogy másnak is kellhet az, ami nekünk ilyen belső ügyünk volt. Szóval, ha van ez a drámapedagógia, akkor nekem is okosnak kell lenni. Én is elkezdtem tanfolyamokra járni. Voltam Kisvárdán, voltam Zalaszentgróton, voltam Csillebércen.

Kik tartották ezeket a tanfolyamokat? Kik szervezték őket?

Ezeket a Népművelési Intézet szervezte, és például Zalaszentgróton Ruszt József tartotta a tanfolyamot. Aztán arra emlékszem, hogy akkoriban jöttek be a nyugati mintájú gyakorlatok, amikor Kisvárdán jártam tanfolyamra. Erről szól például az egyik írásom, a „Hogyan nem lettem kis pillangó”. Ezt arról az élményemről szól, amikor a résztvevőknek kis pillangóvá kellett „változnia”, és a tanfolyamvezető körül repdesnie. Ez nekem sehogy sem sikerült. Isten bizony akartam, de egyszerűen nem sikerült. Akkor én elkezdtem „pendlizni” Montágh Imréhez, ahol én szégyelltem magam, mikor azt mondta, hogy ő érzi magát megtisztelve.

Szóval nem lettem kis pillangó. Aztán rájöttem, hogy amíg én így vakon drámapedagógiáztam, csak nem tudtam, hogy azt csinálom, addig az jó volt, de mihelyt ilyen magyarázatok, meg nyakatekert ideológizálások kerültek elő, akkor már... Amíg a gyerekeknek is, meg nekem is öröm, addig szívesen csináltam. Aztán rájöttem, hogy butaság az, amit mindig gondoltam, hogy amit leírok, az csak úgy jó, ahogy én elképzeltem. Kiderült, hogy amikor ugyanúgy próbálták megcsinálni azokat a mesejátékokat, amiket leírtam, mint ahogy a könyvben volt, azok rettenetesen sikerültek. Itt Pécsen történt, hogy meghívtak egyszer egy bábfesztivál zsűrijébe. Aztán egyszer csak szólnak, hogy menjek ki, mert az egyik kolléganő nem akar színpadra menni. Kiderült, hogy az én Csiribiri komédiáimat ők bábokkal játsszák, és meglátták, hogy én ott ülök a zsűriben, és most megijedtek, hogy mi lesz abból, hogy ők bábelőadást csináltak belőle. Azt üzentem tanárnőnek, hogy átdolgozhatják operának is, filmnek is, balettnek is – én örülök. És csodálatos volt az előadás!

Vissza tudsz emlékezni arra, hogy mikortól nevezzük Magyarországon drámapedagógiának a drámapedagógiát?

Egy ideig nem dőlt el, hogy miként nevezzék. Én vérbeli amatőr vagyok és kétségbe estem attól, hogy itt valami hivatásos munkát kell végezni, amihez nincs meg a tudásom. Én játszom. Én játéknak tekintem, amit csináltam, és nagyon haragudtam az ASZIOT-nál [Amatőr Színjátékos Országos Tanácsa] is, amikor nevet változtattak, és nem is tudom mi lett a neve, de az amatőr szót kihagyták, mert az már lejáratott. Mondtam, hogy „gyerekek, éppen erre legyetek büszkéek! Én olyan büszke vagyok arra, hogy amatőr vagyok. Tegyük róla, hogy ne legyen lejáratott!” Ezért kell úgy csinálni az amatőr munkát, hogy ne legyen lejáratott.

Milyen átfedés volt az ASZIOT és a Drámapedagógiai Társaság tevékenységében?

Az ASZIOT bizonyos értelemben több volt, mert felvállalta az egész amatőr színjátékos mozgalmat, de nem tartozott bele a gyermekszínjátékos, mert annak az úttörőmozgalom volt a gazdája. Az úttörő pedig az amatőr mozgalomból, tehát a Népművelődési Intézetből kért fel szakembereket, mivel nem szakmai irányítója volt, csak gazdája a gyermekszínjátékosnak.

Változott szakmailag ennyi év alatt az, ahogy te a gyerekekkel dolgozol? Mennyire volt hatással a munkádra az, hogy megérkezett Magyarországra a drámapedagógia fogalma, elmélete.

Az egyik országos fesztiválon vagy Mérei vagy Trencsényi mondott egy olyat, aminek nagyon örültem. Nem rólam volt akkor szó, a mi darabunkról megvolt már a vita, de az egyik este, mikor a szakmai beszélgetés kezdődött, az hangzott el indító gondolatként, hogy „kezdjük el a vitát, bár hála istennek vannak nekünk olyan rendezőink, akiknek mi mondhatunk, amit akarunk, ők mégis csinálják úgy, ahogy ők akarják. Ugye, Attila? – mondja Várhídi Attilának és – Ugye, Jenő!?” Erre nagyon büszke voltam.

Persze az évek alatt sokat tanultam is, de a tudatosság gyakran el is vette a bátorságomat. Soha nem tudtam azt a fajta tudatosságot felvállalni, hogy úgy legyen az előadásom szabályszerű, hogy esetleg a gyerekek ne élvezzék. Én az országos fesztiválokon, meg a tanfolyamokon is mindig azt mondtam, hogy nem vagyok zseni és nem biztos hogy többet tudok, mint a másik, de azért olyan helyzetben voltam 30 éven keresztül, hogy rengeteg előadást láttam: ha hülye vagyok is, ha nem is ragadt rám semmi, az biztos rám ragadt, hogy mit ne, hogyan ne!

Rudolf Ottóné

Beszélgetőtárs: Nyári Arnold

A drámapedagógia története lenne most érdekes a beszélgetésünk szempontjából, de annak, hogy valaki találkozzon a drámapedagógiával, biztos sok előzménye van. Az érdekelne, hogyan sodródott egyáltalán Éva néni a színjátékos, a drámapedagógia, és egyáltalán a pedagógus szerep és munkakör felé.

Én háborús gyerek vagyok, ami annyit jelent, hogy nekem nem voltak babáim, nem voltak csodálatos játékszereim. Gombokkal és csattokkal játszottam – iskolát. Én valahogy mindig azt akartam, hogy tanítsak.

Boldog gyermekkor vagy háborús élet?

Nehéz gyermekkor –, de az is a tapasztalatszerzés időszaka volt.

Kik voltak azok a pedagógusok, akik esetleg szerepet játszhattak abban, hogy most, visszatekintve ilyen pályafutás áll Éva néni háta mögött?

Szerencsém volt az általános iskolában, nekem nagy-szerű tanáraink voltak. Nekik nagyon sokat köszönhetek, és nagyon sokat a kevésbé jó középiskolai tanárainknak. Tudni illik egész idő alatt azt mondtam: ez

az, amit sose fogok csinálni, ez az, amit én biztos nem teszek, nem leszek igazságtalan, én nem leszek türelmetlen. Mindenből tanulni lehet.

Hol töltötte Éva néni a középiskolás éveit?

A Koltói Anna Gimnáziumban, aztán Hámán Kató Gimnáziumban. Ez az ötvenes évek gimnáziuma, nagyon vegyes összetételű osztállyal, akiket tizenöt éve én tartok össze, ami azt jelenti, hogy ez az osztály tizenöt év óta minden évben ugyanazon a napon, ugyanazon a helyen találkozik.

És a folytatás?

Nem vettem fel elsöre a tanárképző főiskolára, azzal a kifogással, hogy hely hiányában nem vehetnek fel, de ajánlottak helyette a fővárosban más egyetemem. Akkor írtam egy levelet, hogy ha oda akartam volna jelentkezni, oda jelentkeztem volna, de én igenis pedagógus akarok lenni, tehát fellebbeztem.

Ilyen határozott elképzelései voltak már akkor?

Igen! Sőt, már általános iskolában is. Általános iskolában az osztályfőnököm azt mondta, hogy ha ennyire szeretnék tanítani, akkor próbáljam ki! (...)